

ANDT-erfarenheter i Region Kalmar län

Årskurs 9 och gymnasiets år 2 2019

Martina Zetterqvist

Uppdragsundersökning nr 58

C.A.N CENTRALFÖRBUNDET
FÖR ALKOHOL- OCH
NARKOTIKAUPPLYSNING

CAN – ett nationellt kompetenscentrum

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN, är ett nationellt kompetenscentrum som arbetar för minskade skador av alkohol och andra droger i samhället. Det gör vi genom att följa konsumtions- och skadeutvecklingen och genom kunskapshöjande insatser. Våra återkommande nationella undersökningar är Skolelevers drogvanor och Monitormätningarna. Vi genomför även lokala och regionala undersökningar på uppdrag av kommuner och regioner. CAN är en ideell förening med medlemsorganisationer och med ombud i alla regioner. Läs mer om oss på www.can.se.

Innehåll

Inledning	4
Om undersökningen och rapporten	5
Undersökningens genomförande.....	5
Frågeformulär och data	5
Tillförlitlighet.....	6
Bortfall	6
Kontroll och justering av data.....	9
Allmänna kommentarer till tolkningen av resultaten.....	10
Resultat.....	12
Alkohol	12
Narkotika.....	19
Anabola androgena steroider	22
Tobaksanvändning	23
Sammanfattning	28
Läget i Region Kalmar län 2019	28
Utvecklingen i Region Kalmar län 2015–2019.....	30
Sammanfattande avslutning	32
Referenser	33

Bilaga 1: Frågeformulär – årskurs 9, Region Kalmar län

Bilaga 2: Frågeformulär – gymnasiets år 2, Region Kalmar län

Bilaga 3: Tabeller – årskurs 9, Region Kalmar län

Bilaga 4: Tabeller – gymnasiets år 2, Region Kalmar län

Inledning

Ur ett folkhälsopolitiskt perspektiv är kännedom om människors hälsorelaterade beteenden mycket betydelsefull. Särskilt ungdomars olika hälsovanor är ofta av stort intresse, inte minst när det gäller erfarenhet av alkohol och andra droger.

Flertalet länder genomför därför frågeundersökningar om ungdomars ANDT-vanor (alkohol, narkotika, dopning och tobak) och ofta genomförs dessa i skolmiljö. I Sverige har undersökningar om skolelevers drogerfarenheter genomförts på nationell nivå sedan 1971 i årskurs 9 och sedan 2004 bland elever i år 2 på gymnasiet (se Zetterqvist (red), 2018). I den senaste ANDT-strategin (Socialdepartementet 2016) finns ett antal indikatorer utpekade som ska följas, bland annat gällande CAN:s skolundersökningar. Vilka dessa är, samt dess resultat, framgår bland annat i Folkhälsomyndighetens indikatorlabb samt av CAN:s årliga skolrapporter.

Det är känt att användning av alkohol och andra droger kan variera mellan olika regioner och att variationerna inom ett land många gånger kan vara större än mellan länder. Därför är det av intresse att ha tillgång till regionala data för att bättre förstå hur regionen förhåller sig till riksgenomsnittet och för att få en uppfattning om vilka områden som bör prioriteras vid preventiva insatser.

Alltsedan 1990-talet har CAN på uppdrag av kommuner, landsting och länsstyrelser åtagit sig att genomföra utökade regionala datainsamlingar i samband med ordinarie riksundersökningar. I anslutning till 2019 års rikstäckande undersökning av skolelevers drogvanor gav Region Kalmar län i uppdrag till CAN att genomföra en totalundersökning i årskurs 9 och gymnasiets år 2 i regionen.

I uppdraget ingick att CAN genomför datainsamlingen, sammanställer enkätsvaren och levererar dessa digitalt tillsammans med de programmeringsfiler som använts för att tvätta datamaterialet samt för att skapa nya variabler. Utöver detta ingår denna rapport, som dels redovisar undersökningens genomförande, bortfallets fördelning samt innehåller kommentarer till de mest centrala resultaten. Av bilagda enkätformulär (bilaga 1 och 2) framgår hur frågorna ställts och av de bifogade programmeringsfilerna framgår hur rådatat bearbetats.

Ett viktigt syfte med denna rapport är att jämföra resultaten för ett antal ANDT-kärnindikatorer med resultaten i riket.¹ Detta för att ge en bild av hur ANDT-erfarenheterna i Region Kalmar län och dess kommuner förhåller sig till landet i stort. Ytterligare ett syfte är att tillgängliggöra de övriga resultaten, vilka redovisas kommun- och könsuppdelade samt årskursvis i tabellbilagor (bilaga 3 och 4). Som avslutning på rapportens sammanfattning redovisas utvecklingen av ANDT-erfarenheterna i årskurs 9 och gymnasiets år 2 i Region Kalmar län åren 2015, 2017 och 2019.

Utöver detta kompletteras denna leverans också med en könsuppdelad tabellbilaga med fullständiga resultat för hela riket, vilken levereras separat i samband med att rapporten *Skolelevers drogvanor 2019* publiceras i december.

¹ Riksdagen beslutade 2011 om en samlad strategi, den så kallade ANDT-strategin, för politiken kring alkohol, narkotika, dopning och tobak. De övergripande målen med strategin är att stoppa användningen av narkotika och dopning samt att minska de medicinska och sociala skador som uppkommer i samband med alkohol, samt ett minskat tobaksbruk. För att kunna följa upp arbetet med strategin skapades ett antal indikatorer av en särskilt utsedd projektgrupp (Socialdepartementet 2013). Den nuvarande strategin gäller för perioden 2016–2020 (Socialdepartementet 2016).

Om undersökningen och rapporten

Undersökningens genomförande

Undersökningen i Region Kalmar län genomfördes som en totalundersökning av samtliga klasser i årskurs 9 och gymnasiets år 2. Totalt ingick 11 av 12 kommuner i Region Kalmar läns datainsamling. Vimmerby kommuns skolor deltog inte. Datainsamlingen pågick under veckorna 12–14 (18 mars–5 april). De klasser som inte hade möjlighet att göra undersökningen under denna tid fick emellertid svara senare men före valborgsmässoafton. Denna förlängda svarsperiod är främst till för elever i de klasser som har praktik under de ordinarie undersökningsveckorna.

Innan enkäterna sändes ut informerades rektorerna på de skolor som skulle delta om undersökningen. Enligt CAN:s instruktioner ska lärarna fungera som undersökningsledare och enkäterna besvaras i klassrummen under skrivningsliknande förhållanden. För att skydda anonymiteten ska varje elev få ett omärkt kuvert utdelat tillsammans med enkäten. När enkäten är besvarad lägger eleven denna i kuvertet och klistrar igen det och lämnar till läraren. Det är frivilligt att delta och om eleverna inte vill medverka lägger de enkäten ofylld i kuvertet. Eleverna informeras om att svaren endast kommer att användas för statistiska bearbetningar och att inga resultat från enskilda klasser redovisas.

Läraren ombeds att inte gå omkring i klassrummet under genomförandet samt att fylla i en klassrapport, där bland annat antal frånvarande elever noteras. För mer information om skolundersökningarnas genomförande se *Så görs CAN:s skolundersökning* (Gripe, 2013).

I år erbjöds skolorna i riksundersökningen att välja mellan pappersenkät och webbenkät. Eftersom det finns en risk, om än liten, att undersökningsförfarandet kan påverka resultaten, innebär detta att riksresultaten i denna rapport är preliminära. Det finns dock inget som tyder på att några justeringar av riksresultaten kommer behövas.

Frågeformulär och data

Frågeformuläret (bilagorna 1–2) som eleverna i Region Kalmar län besvarade var i stort identiskt med det som användes i riksundersökningen.

En datafil som avser både årskurs 9 och gymnasiets år 2 medföljer rapporten. I datafilen ingår samtliga enkätfrågor samt ett antal variabler med bakgrundsinformation på skolnivå från SCB. Sådana uppgifter är bland annat Huvudman, Andel med utländsk bakgrund (utlandsfödda föräldrar eller själv utlandsfödd), Andel med utländsk bakgrund (Utlandsfödda föräldrar eller själv utlandsfödd, inkl. ogiltigt personnummer), Andel med minst en förälder med eftergymnasial utbildning), Genomsnittligt meritvärde samt fyra variabler som avser behörighet till gymnasial utbildning (årskurs 9) och Genomsnittligt betygspoäng (gymnasiets år 2). Datafilen är strukturerade så att de variabler som redovisar metainformation på skolnivå och liknande kommer först. Därefter kommer samtliga frågor i den ordning de ställts i formuläret och slutligen följer konstruerade variabler.

För att skydda elevernas anonymitet lämnar CAN inte ut dataset med någon variabel som hjälper till att identifiera skolor med färre än 40 inskrivna elever per kön och årskurs. I datafilen *Arbetsdata Kalmar Åk9 & Gy2 2019* ingår samtliga variabler.

Vissa bearbetningar av data har gjorts innan leverans, vilka framgår av de bilagda programmeringsfilerna. Hur internbortfall och inkonsekventa svar hanteras framgår av ”1. Bearbetning av ej svar_2019”, liksom hur följdfrågor filtreras. I ”2. Tvätt av data_2019” finns de filter som används för att identifiera uppenbart oseriösa svar och i ”3. Variabelkonstruktion_2019” redovisas hur nya variabler konstrueras av de ursprungliga frågorna.

Tillförlitlighet

I olika frågeundersökningar riktade till den vuxna befolkningen har det visat sig att det kan finnas en ovilja bland respondenterna att redovisa känsliga förhållanden samt att de, medvetet eller omedvetet, tenderar att underskatta sin konsumtion av till exempel alkohol och tobak. Att liknande tendenser kan förekomma bland ungdomar är troligt och det kan således inte uteslutas att somliga elever i föreliggande undersökning rapporterat en för låg konsumtion av olika droger (s.k. underrapportering). Även motsatsen kan dock förekomma, det vill säga att respondenterna uppger en för hög konsumtion (s.k. överrapportering). En möjlig orsak till att uppge en alltför hög alkoholkonsumtion kan vara leklust och viljan att imponera på sina kamrater.

För att minska risken att eleverna inte svarar sanningsenligt ska en lärare vara närvarande i klassrummet för att bland annat motverka störande moment och se till att undersökningen i övrigt utförs enligt CAN:s instruktioner. När datamaterialet därefter bearbetas genomförs kontroller för att hitta uppenbart undermåligt eller oseriöst besvarade enkäter.

Trots dessa rutiner går det inte att helt utesluta att några elever svarat oseriöst, men åtgärder har alltså vidtagits för att så långt som möjligt hantera denna typ av problem.

Bortfall

Ett problem i samband med surveyundersökningar utgörs av bortfallet, det vill säga de personer som skulle ha besvarat formuläret men som av olika skäl inte gjorde det. Ett omfattande bortfall kan ha betydelse för de insamlade resultatens giltighet och måste därmed alltid beaktas när resultaten tolkas. I skolundersökningar finns två huvudtyper av bortfall. Den ena utgörs av elever vars klasser inte deltagit i undersökningen (s.k. klassbortfall) och den andra av elever som var frånvarande i samband med datainsamlingen eller av andra anledningar inte ingår i databearbetningen (s.k. elevbortfall). I undersökningen i Region Kalmar län var det utöver detta tre skolor som inte deltog alls².

I tabell A redovisas en översikt av klassbortfallet och elevbortfallet, liksom antalet elever som ligger till grund för resultatredovisningen. I Region Kalmar län var klassbortfallet 14 % i årskurs 9 medan det uppgick till 19 % i riksundersökningen. Även i regionens gymnasieskolor var klassbortfallet lägre jämfört med riket (7 resp. 20 %). Elevbortfallet uppgick för Region Kalmar län till 15 % i årskurs 9 och 17 % i gymnasiet, vilket var av ungefär samma omfattning som i riket. Antalet formulär som ligger till grund för analyserna i Region Kalmar län är 1 688 i årskurs 9 och 1 791 i gymnasiets år 2.

² I Region Kalmar län var det tre skolor som inte deltog alls i årskurs 9; Ölands friskola (Mörbylånga), Vallhallaskolan 7-9 (Oskarshamn) och Krungårdsskolan 7-9 (Mönsterås).

Tabell A. Antal elever i resultatredovisningen respektive klass- och elevbortfall i procent. Region Kalmar län och i Riket. 2019.

	Antal elever i resultatredovisningen			Klassbortfall	Elevbortfall ^{b)}
	Pojkar	Flickor	Alla ^{a)}	%	%
Region Kalmar län årskurs 9	874	786	1 688	14	15
Riket årskurs 9	2 533	2 559	5 214	19	17
Region Kalmar län gymnasiet					
år 2	941	829	1 791	7	17
Riket gymnasiet år 2	2 263	2 351	4 662	20	18

a) Inklusive elever som angett annan könstillhörighet eller ej besvarat frågan.

b) Frånvarande elever i de medverkande klasserna, elever som avstått från att delta samt tekniskt bortfall.

Klassbortfallet beskrivs mer ingående i tabell B. I Region Kalmar län var det 11 klasser i årskurs 9 och 7 klasser i gymnasiet år 2 som inte alls medverkade i undersökningen. En del av de klasser som ingår i klassbortfallet är så kallat tekniskt bortfall. Dessa klasser har genomfört undersökningen men inte följt CAN:s anvisningar då de inte använt individuella svarskuvert eller besvarat enkäten efter att svarsperioden löpt ut. För Region Kalmar län bestod det tekniska bortfallet av 3 klasser i vardera årskurs.

Tabell B. Antal klasser i urvalet och antal klasser som ej deltagit samt tekniskt bortfall. Totalt klassbortfall i procent. Region Kalmar län och Riket. 2019.

Årskurs 9	Region Kalmar län	Riket
Antal klasser i urvalet (exkl. felaktiga skolor)	99	347
Antal klasser som ej deltagit	11	63
Antal klasser, tekniskt bortfall ^{a)}	3	4
Klassbortfall, totalt	14 %	19 %
Gymnasiet år 2	Region Kalmar län	Riket
Antal klasser i urvalet (exkl. felaktiga skolor)	152	339
Antal klasser som ej deltagit	7	64
Antal klasser, tekniskt bortfall ^{a)}	3	3
Klassbortfall, totalt	7 %	20 %

a) Saknade individuella svarskuvert eller inkom försent.

Klassbortfall kan få större effekter i gymnasiet än i grundskolan. Detta eftersom sammansättningen av elever i gymnasieklasserna i högre grad sker utifrån elevernas intressen och egenskaper, medan elevsammansättningen i grundskolans klasser är mera slumpmässig. Med anledning av detta har gymnasieklasserna på senare år fått en utökad svarsperiod, för att ta hänsyn till exempelvis praktikperioder. Bland Region Kalmar läns gymnasieskolor var klassbortfallet dessbättre lågt.

Elevbortfallet redovisas mer detaljerat i tabell C. I detta bortfall ingår frånvarande elever, elever som avstått från att delta liksom elever i klasser där endast 1 elev varit inskriven eller elevenkäter som inkommit utan svarskuvert (vilket således inte mött anonymitetskraven).

Frånvaro vid undersökningstillfället utgjorde den klart största delen av elevbortfallet i såväl Region Kalmar län som i riket. I regionen var det 15 % i årskurs 9 och 16 % i gymnasiet år 2 som var frånvarande vilket var något lägre än i riket (17 respektive 18 %). Undersökningen är frivillig men i såväl regionen som i riket var det en ytterst liten andel (under 1%) som avstod från att delta. En lika låg andel uppfyllde inte anonymitetskraven, dvs att tillhöra en klass med fler än 1 elev liksom att ha använt individuellt svarskuvert. Utöver elevbortfal-

let framgår även andelen enkäter som har filtrerats bort på grund av undermåliga eller oseriösa svar. I regionen uppgick andelen bortfiltrerade enkäter till 1 % i båda årskurser och i riket var dessa andelar ungefär desamma.

Tabell C. Elever i undersökningen och totalt elevbortfall ^{a)}. Region Kalmar län och Riket. 2019.

Årskurs 9	Region Kalmar län		Riket	
	Antal	Andel	Antal	Andel
Antal elever i urvalet	2 322	-	8 491	-
Antal elever i deltagande klasser ^{b)}	2 010	-	6 371	-
Antal elever i resultatredovisningen	1 688	-	5 214	-
Antal frånvarande elever	296	15%	1 059	17%
Antal elever som aktivt avstått från att delta	3	0%	2	0%
Antal elever utan uppfyllt anonymitetskrav ^{c)}	1	0%	0	0%
Elevbortfall, totalt	300	15%	1 061	17%
Bortfiltrerade enkäter	22	1%	96	2%

Gymnasiets år 2	Region Kalmar län		Riket	
	Antal	Andel	Antal	Andel
Antal elever i urvalet	2 251	-	7 547	-
Antal elever i deltagande klasser ^{b)}	2 186	-	5 755	-
Antal elever i resultatredovisningen	1 791	-	4 662	-
Antal frånvarande elever	346	16%	1 009	18%
Antal elever som aktivt avstått från att delta	17	1%	11	0%
Antal elever utan uppfyllt anonymitetskrav ^{c)}	6	0%	0	0%
Elevbortfall, totalt	369	17%	1 020	18%
Bortfiltrerade enkäter	26	1%	73	1%

a) I elevbortfallet ingår frånvarande elever, de som avstått från att delta samt tekniskt bortfall (enkäter utan svarskuvert).

b) Antal elever i deltagande klasser består av inkomna enkäter samt lärarnas rapportering av frånvarande elever. En del lärare rapporterar inte frånvarande elever, därför har dessa räknats upp för att motsvara antal deltagande klasser.

c) Utan individuellt svarskuvert eller tillhört klass med endast 1 inskriven elev.

Av tabell D framgår orsakerna till frånvaro vid undersökningstillfället, vilken inrapporteras av lärarna i de medföljande klassrapporterna. Den mest förekommande anledningen till frånvaro var sjukdom, såväl för Region Kalmar län som för riksundersökningen och detta gällde båda årskurserna. Ogiltig frånvaro vid undersökningstillfället var i jämförelse ett tämligen litet problem.

Tabell D. Elevfrånvaro rapporterad av lärarna. Region Kalmar län och Riket. Procent. 2019.

Årskurs 9	Region Kalmar län	Riket
	Andel	Andel
Sjuk	7%	8%
Annan giltig frånvaro	4%	5%
Ogiltig frånvaro	4%	4%

Gymnasiets år 2	Region Kalmar län	Riket
	Andel	Andel
Sjuk	7%	9%
Annan giltig frånvaro	5%	5%
Ogiltig frånvaro	3%	4%

I anslutning till 1993 års nationella undersökning genomfördes en särskild studie i årskurs 9 i Stockholms skolor. Då utfördes även en uppföljning av bortfallet (som då var ca 10 %) genom att de elever som var frånvarande vid undersökningstillfället fick besvara formuläret när de återvände till skolan. Som väntat redovisade eleverna i bortfallsuppföljningen en mer omfattande konsumtion av alkohol, narkotika och tobak än i det ursprungliga undersökningsmaterialet. De ursprungliga undersökningresultaten påverkades emellertid inte med mer än enstaka procentenheter vid inkludering av de senare inhämtade uppgifterna (Andersson & Hibell 1993). Även om det var många år sedan denna bortfallsstudie genomfördes antas samma förhållanden på det stora hela råda även idag.

I tabell E redovisas antal elever som ingår i undersökningen fördelat på kommun. Kommuntillhörigheten bestäms i första hand av vad eleverna själva rapporterat, antingen via fasta kryssalternativ eller i öppen text. I den mån frågan lämnats obesvarad har i stället skolans kommuntillhörighet fått avgöra den geografiska bestämningen.

I årskurs 9 hade Borgholm, Emmaboda, Hultsfred, Högsby, Mönsterås, Mörbylånga och Torsås för få svarande för att få en separat könsredovisning, därför redovisas dessa kommuner sammanslaget i resultatredovisningen. I gymnasiet gällde detta för Borgholm, Emmaboda och Hultsfred, medan Högsby och Torsås hade för få svarande för att kunna få en resultatredovisning överhuvudtaget.

Tabell E. Antal elever som ingår i datamaterialet fördelat på kommun i Region Kalmar län 2019.

	Årskurs 9			Gymnasiets år 2		
	Män	Kvinnor	Totalt ^{a)}	Män	Kvinnor	Totalt ^{a)}
Borgholm	48	19	67	46	34	81
Emmaboda	22	25	49	38	30	70
Hultsfred	61	48	111	35	26	62
Högsby	32	24	56	27	14	41
Kalmar	317	285	613	328	296	629
Mönsterås	42	34	76	51	55	107
Mörbylånga	24	26	51	54	49	105
Nybro	70	66	137	84	63	148
Oskarshamn	58	56	116	102	121	228
Torsås	34	28	64	20	25	46
Västervik	164	175	346	126	88	216
Annan kommun	2	0	2	30	28	58
Totalt	874	786	1688	941	829	1791

a) Inklusive elever som uppgett "annan könsidentitet" eller lämnat frågan obesvarad.

Kontroll och justering av data

De inkomna enkäterna läses in med en skanner. Vid inskanningen uppmärksammar systemet tvetydiga eller svårtolkade markeringar varpå noggranna manuella kontroller genomförs av dessa. Manuellt stöd är även nödvändigt vid tolkning av handskrivna svar på öppna frågor.

Innan resultatanalyserna påbörjas exkluderas de formulär som bedöms vara uppenbart skämtsamt, överdrivet eller otillräckligt ifyllda. Exkluderingen görs med fasta kriterier via fyra förprogrammerade datafilter (se bilaga 1 och 2 för frågeformuleringar):

Filter 1: Ej svarat på 5 eller fler av 9 centrala frågor:

FR5, FR11, FR15, FR28, FR34, FR35, FR36, FR39 och FR43.

Filter 2: Svarat "Ja" på alla narkotiska preparat i FR44 (förutom alternativen "Vet ej" och "Annan typ").

Filter 3: Svarat ”två gånger eller mer” på 16 eller fler av 18 frågor gällande problem i samband med att en druckit alkohol (FR33).

Filter 4: Angett en total alkoholkonsumtion överstigande 100 liter ren alkohol senaste 12 månaderna. Den totala volymen skapas utifrån frågor om de olika dryckernas kvantitet och frekvens (FR18–27).

Alla enkäter som uppfyller något av de ovanstående villkoren filtreras bort ur det slutgiltiga datamaterialet som ligger till grund för resultatredovisningen. Utöver detta sänks årsalkoholkonsumtionen för de elever som når en total konsumtion om över 50 (men under 100) liter ren alkohol för de senaste 12 månaderna till 50 liter. För motivering och utförligare beskrivning av detta se *Så görs CAN:s skolundersökning* (Gripe 2013).

Allmänna kommentarer till tolkningen av resultaten

För att underlätta tolkningen av resultaten ges här några generella metodologiska kommentarer och förklaringar. Ett viktigt påpekande är att enskilda siffror snarast bör betraktas som en storleksordning på konsumtionen av en viss substans än som ett exakt mått på det verkliga beteendet. Detta talar för att det är mer meningsfullt att till exempel jämföra olika grupper med varandra än att dra alltför kategoriska slutsatser utifrån en enskild siffra. Vid jämförelser mellan Region Kalmar län och hela landet är det också viktigt att beakta att små differenser oftast inte är signifikanta och därför inte dra för långtgående slutsatser.

Resultaten presenteras genomgående i procent, förutom när det gäller total årskonsumtion av alkohol då liter istället anges som enhet. I normalfallet beräknas procenttalen på det totala materialet och i dessa fall redovisas inte bastalen (dvs. antal elever som ingår i underlaget för procentberäkningarna – se tabell E). När beräkningarna endast avser en begränsad del av eleverna (t.ex. andel rökare som vill sluta röka) anges bastalet i tabellen efter bokstaven n. Totalvärdena innefattar flickor och pojkar samt individer som har uppgett annan eller ingen könstillhörighet. I de fall bastalen understiger CAN:s metodologiska och etiska gräns om 50 individer utgår tabellen och inga tillhörande uppgifter redovisas.

Antalet formulär som ligger till grund för analyserna i Region Kalmar län är 1688 i årskurs 9 och 1791 i gymnasiets år 2. Det bör påpekas att eftersom antalet elever i vissa kommuner är få blir resultaten mera osäkra vid redovisningar på kön eller andra mindre grupper. Enstaka elever kan då påverka resultaten märkbart. Eftersom resultaten för ”alla” innefattar även de som inte angett könstillhörighet kan totalen ibland förefalla ologisk i relation till resultaten för pojkar respektive flickor.

I enkäten finns ett antal frågor om erfarenhet av olika preparat som är konstruerade på ett likartat sätt (se exempel nedan).

15 Har du någon gång druckit alkohol?

Räkna inte med drycker under 2,26 % t.ex. lättöl eller svag cider. Markera med ett eller flera kryss.

- A Nej
- B Ja, under de senaste 30 dagarna
- C Ja, under de senaste 12 månaderna
- D Ja, för mer än 12 månader sedan

Denna typ av frågor ger tre prevalensmått. Frågorna kodas och döps på ett enhetligt sätt enligt följande (med ovanstående alkoholfråga som exempel):

Livstidsprevalens: Innefattar de som valt något av svarsalternativen B–D.

12-månadersprevalens: Innefattar de som valt något av svarsalternativen B–C.

30-dagarsprevalens: Innefattar de som valt svarsalternativet B.

Tabellerna i bilagorna följer i princip den ordning som frågorna ställts i enkäten. I tabellerna redovisas samtliga elever som skulle ha besvarat respektive fråga. Detta innebär att andelen som lämnat frågan obesvarad redovisas som "Ej svar". Med andra ord ingår alltså det interna svarsbortfallet i beräkningarna. I de fall då eleven enligt enkätinstruktionerna ska hoppa över frågan redovisas detta som "Ska ej besvara frågan".

I tabellbilagorna återges resultaten avrundade till hela procentenheter. På grund av avrundningseffekter kan det därför förekomma att andelarna i vissa tabeller inte summerar till 100. Procenttal avrundat till 0 innebär att svarsalternativet har angetts av färre än 0,5 %.

Resultat

I syfte att följa utvecklingen på ANDT-området identifierades ett antal nationella indikatorer i samband med ett regeringsbeslut (Socialdepartementet 2013). Inför 2012 års datainsamling genomfördes en större revidering av CAN:s skolundersökningsformulär i syfte att anpassa formuläret till de efterfrågade indikatorerna. I och med den nya ANDT-strategin som gäller för åren 2016–2020 följs 17 ANDT-kärnindikatorer via CAN:s skolundersökningar (Socialdepartementet (2016). Dessa indikatorer redovisas tillsammans med övriga ANDT-indikatorer av Folkhälsomyndigheten i Indikatorlabbet³.

I texten presenteras resultaten från 2019 års undersökning i Region Kalmar län i årskurs 9 och gymnasiets år 2 för 9 av ANDT-kärnindikatorerna. Utöver detta berörs även anskaffning av Systembolagsdrycker samt årskonsumtion av alkohol, vilka således inte är variabler som ingår i indikatoruppföljningssystemet. Resultaten jämförs med de från 2019 års riksundersökning i motsvarande årskurser. Övriga resultat redovisas i tabellbilagorna. När tidigare utveckling i riket kommenteras är resultaten hämtade från Skolelevers drogvanor 2018 (Zetterqvist, (red.) 2018).

Alkohol

I följande avsnitt redovisas resultaten för fem olika mått gällande alkohol, varav följande tre är kärnindikatorer i ANDT-uppföljningen: att vara alkoholkonsument, att vara intensivkonsument samt att ha berusat sig vid 13 års ålder eller tidigare (endast kärnindikator i årskurs 9).

Alkoholkonsumenter

För att bli klassificerad som alkoholkonsument ska frågan ”Har du någon gång druckit alkohol?” ha besvarats med att respondenten har druckit alkohol under de senaste 12 månaderna. Det kan konstateras att andelen alkoholkonsumenter i båda årskurserna tydligt minskat på nationell nivå under 2000-talet.

I diagram 1a redovisas andelen niondeklassare som klassificerats som alkoholkonsumenter i Region Kalmar län samt i hela landet. Resultaten visar att det var ungefär lika stor andel alkoholkonsumenter i regionen som i riket (44 % respektive 42 %). Normalt är det en något högre andel flickor än pojkar som klassas som alkoholkonsumenter och så var det även i Region Kalmar län (46 respektive 42 %), medan skillnaden var något större i riket (46 respektive 38 %).

Emmaboda var den kommun som hade högst andel alkoholkonsumenter, totalt 69 % av niondeklassarna hade druckit alkohol det senaste året. Lägst andel uppmättes i Oskarshamn, och det gällde såväl pojkarna (17 %) som flickorna (38 %). Även i Mönsterås var andelen alkoholkonsumenter lägre än regions- och riksnittet (33 %).

Som framgår av diagram 1b var andelen alkoholkonsumenter något högre bland gymnasieeleverna i Region Kalmar län jämfört med riket (73 % respektive 69 %). I regionen var det ungefär lika stor andel pojkar och flickor som var alkoholkonsumenter, medan det var något vanligare att vara alkoholkonsument bland flickorna i riket (71 % av flickorna jämfört med 67 % av pojkarna).

Den högsta andelen alkoholkonsumenter uppmättes i Mörbylånga, bland såväl pojkar som flickor (87 respektive 76 %). Lägst andel uppmättes i Mönsterås och Emmaboda där omkring 63 % av eleverna klassades som alkoholkonsumenter.

³ <http://www.andtuppfoljning.se/indikatorlabbet>

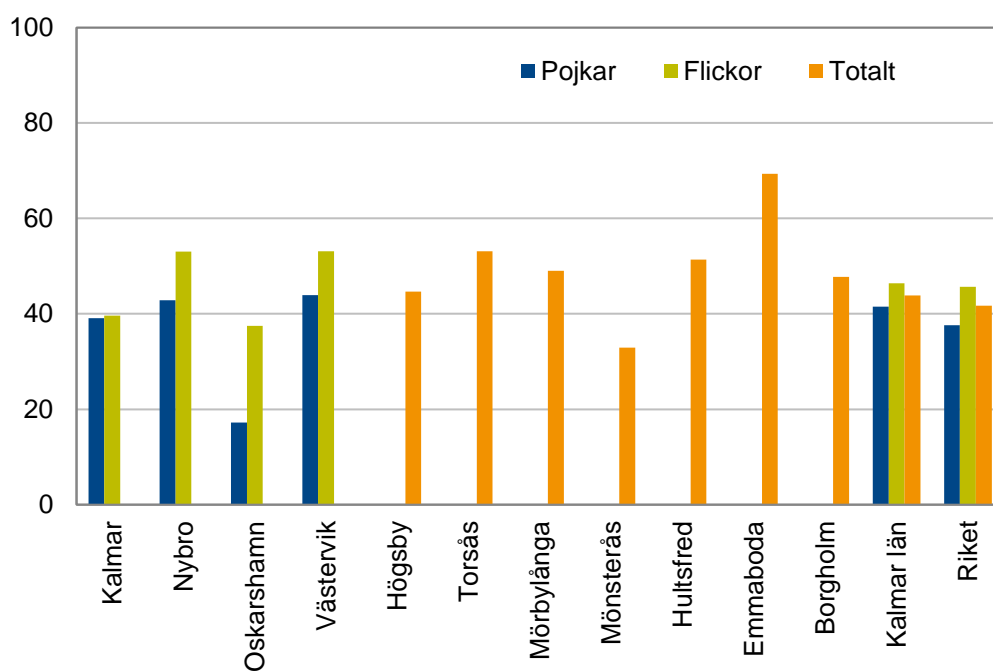

Diagram 1a. Andelen alkoholkonsumenter i årskurs 9. Procent. 2019.

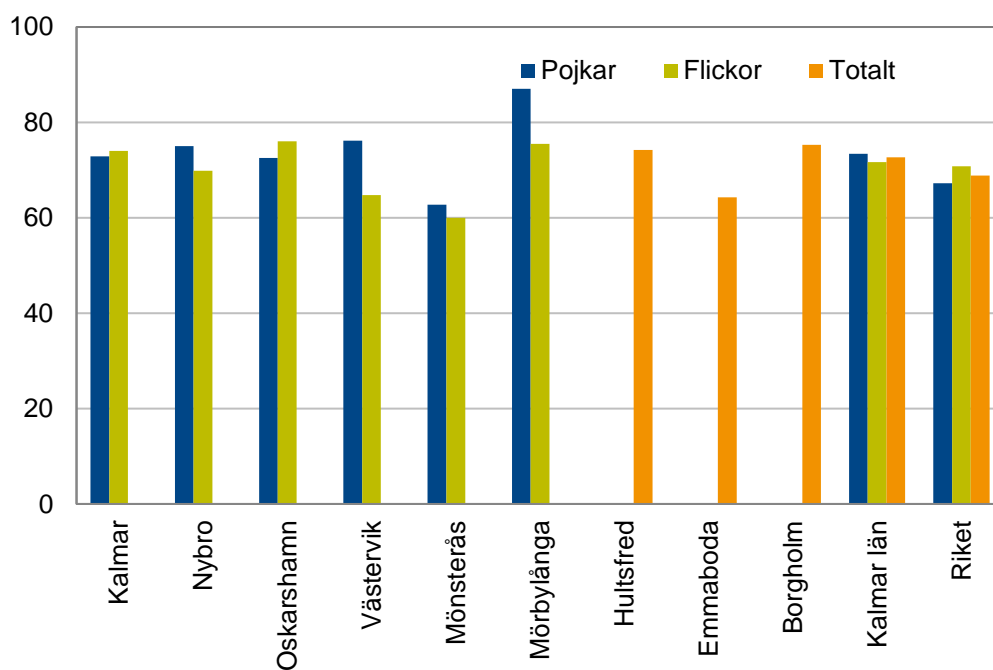

Diagram 1b. Andelen alkoholkonsumenter i gymnasiet år 2. Procent. 2019.

Årskonsumtion

Ett sammanfattande mått på alkoholkonsumtionens omfattning är den totala konsumerade mängden alkohol för det senaste året, det vill säga årskonsumtionen. Måttet konstrueras utifrån elevernas uppgifter om kvantiteten per dryckestillfälle för varje enskild alkoholdryck (folköl, starköl, blanddrycker (alkoläsk och starkcider), vin samt sprit) vilken multipliceras med konsumtionsfrekvensen för de olika dryckerna under de senaste 12 månaderna. Det summeras sedan och resultatet uttrycks i ren alkohol (100 %). Liksom andelen alkoholkonsumenter har årskonsumtionen bland såväl niorna som gymnasieeleverna minskat kraftigt i riket under 2000-talet.

I diagram 2a presenteras niondeklassarnas genomsnittliga årskonsumtion i liter ren alkohol uppdelat på typ av dryck. Årskonsumtionen redovisas fördelad på samtliga elever, alltså även de som inte har druckit alkohol under de senaste 12 månaderna. I Region Kalmar län uppgick den genomsnittliga årskonsumtionen för eleverna i årskurs 9 till 1,3 liter ren alkohol, vilket var något högre än i riket (1,1 liter). I såväl regionen som i riket var konsumtionen högre bland pojkarna än bland flickorna. Flickorna i Region Kalmar län uppgav en konsumtion på 1,1 liter jämfört med 0,9 liter bland flickorna i riket. Bland pojkarna var motsvarande nivåer 1,4 respektive 1,1 liter.

I linje med andelen alkoholkonsumenter var årskonsumtionen störst i Emmaboda kommun (3,9 liter) men även Mönsterås, Hultsfred och Borgholm låg klart över regionsnittet. Lägst konsumtion uppmättes i Oskarshamn (0,3 liter) där pojkarna rapporterade särskilt låga nivåer.

Även bland gymnasieeleverna (diagram 2b) var den totala årskonsumtionen högre i Region Kalmar län jämfört med riket (2,9 respektive 2,3 liter). I såväl regionen som i riket rapporterade pojkarna en större konsumtion än flickorna, däremot var skillnaderna betydligt större i regionen. Pojkarna i regionen rapporterade en genomsnittlig årskonsumtion på 3,6 liter medan motsvarande mängd bland flickorna var 1,9 liter.

De kommuner som rapporterade högst årskonsumtion var Mörbylånga, Hultsfred och Borgholm (ca 3,9 liter). I Mörbylånga stod pojkarna för den klart största delen av årskonsumtionen (6,2 liter) medan flickorna i kommunen låg på en något lägre nivå än regionsnittet (1,5 liter). Lägst konsumtion uppmättes i Mönsterås och Emmaboda (1,7 respektive 2,4 liter).

Om årskonsumtionen istället redovisas fördelat på enbart dem som uppgett att de druckit alkohol de senaste 12 månaderna uppgår den genomsnittliga konsumtionsvolymen bland regionens nior till 3,4 liter för pojkarna och 2,3 liter för flickorna (se tabell 24 i bilaga 3). Motsvarande värden i riket var 2,7 respektive 2,1. Störst var årskonsumtionen bland alkoholkonsumenter i Hultsfred på 5,3 liter och lägst i Nybro på 1,4 liter.

Motsvarande beräkning för gymnasiet i Region Kalmar län gav en årskonsumtion på 4,9 liter för pojkarna och 2,6 för flickorna (se tabell 24 i bilaga 4). I riket var motsvarande värden 3,9 respektive 2,8 liter. Den största årskonsumtionen rapporterade pojkarna i Oskarshamn på 5,5 liter medan lägst konsumtion uppmättes bland flickorna i Västervik på 2 liter.

Sett till dryckespreferenser var de tämligen likartade i regionen och riket för respektive kön, och detta gällde båda årskurserna. Den största könsskillnaden överlag var att pojkarna drack betydligt mer öl och flickorna mer blanddrycker (alkoläsk och starkcider).

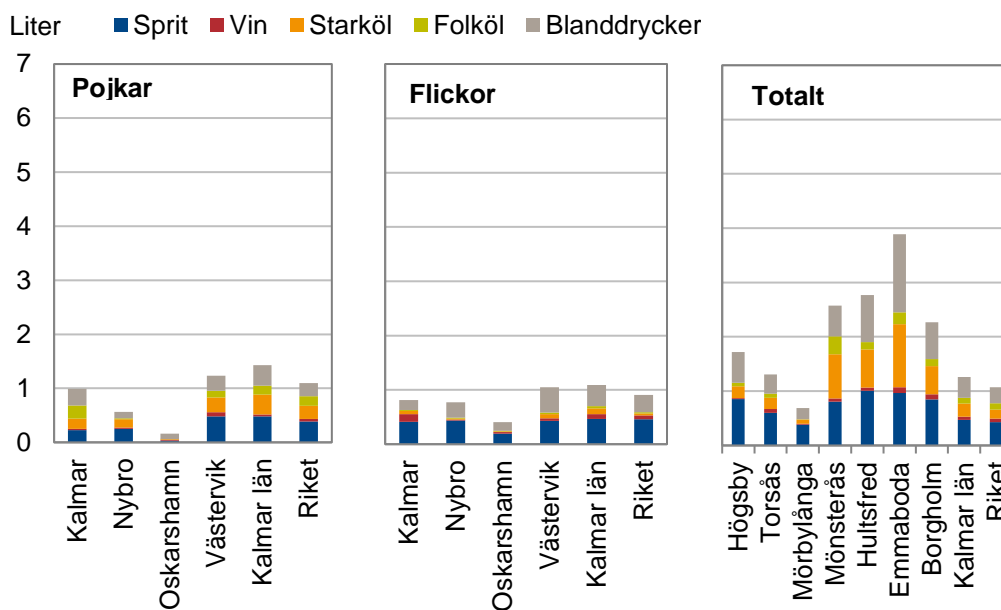

Diagram 2a. Den beräknade genomsnittliga årskonsumtionen av respektive alkoholdryck mätt i liter ren alkohol (100 %) i årskurs 9, 2019.

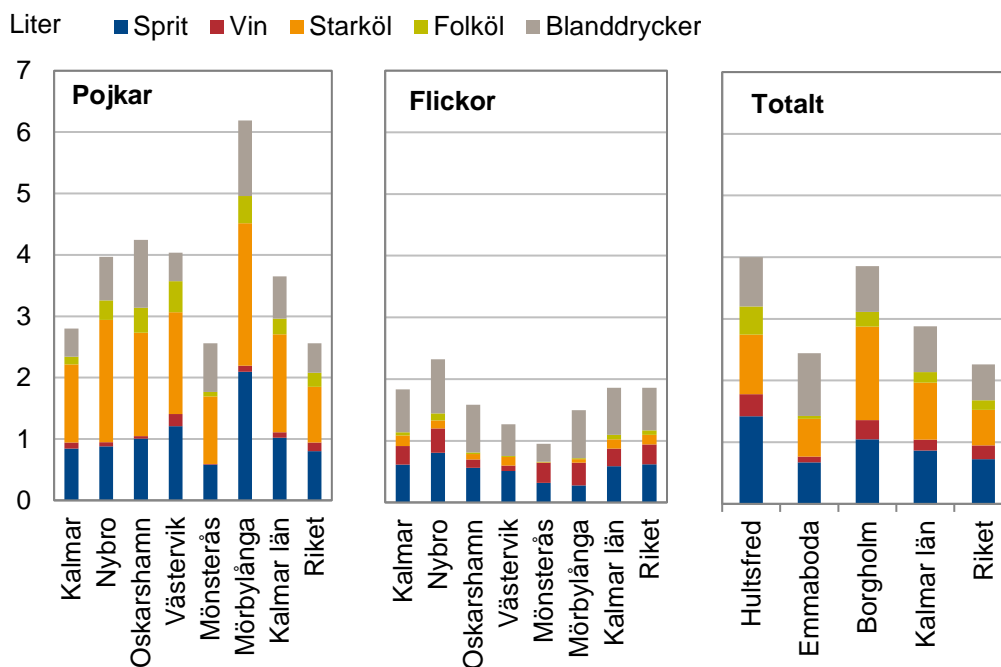

Diagram 2b. Den beräknade genomsnittliga årskonsumtionen av respektive alkoholdryck mätt i liter ren alkohol (100 %) i gymnasiets år 2, 2019.

Något som bör beaktas när genomsnittsmått redovisas är att enstaka extrema värden har högre inflytande vid mindre urval. I CAN:s undersökningar tillåts inte den genomsnittliga konsumtionen av alkohol för en individ att överstiga 50 liter, men om ett fåtal individer ligger nära 50 liter kan det ändå ha ett stort inflytande på hela gruppens medelvärde. I Region Kalmar län fanns det några elever som rapporterade en hög årskonsumtion och dessa resultat bör därför tolkas med viss försiktighet.

Intensivkonsumtion

Ett sätt att fånga in graden av berusningsdrickande är genom indikatorn intensivkonsumtion. I skolundersökningen definieras detta som att under de senaste 30 dagarna vid ett och samma tillfälle ha druckit en alkoholförbrukning motsvarande minst en helflaska vin (eller fyra burkar starköl eller fyra burkar blanddrycker eller sex burkar folköl eller 25 cl sprit). Dessa exempel motsvarar inte exakt lika stora mängder ren alkohol (100 %) utan syftar till att ringa in en konsumtion av så pass stor alkoholförbrukning att eleverna förväntas bli påverkade.

I 2012 års formulärrevidering ändrades frågan om intensivkonsumtion i sådan omfattning att resultaten inte kan jämföras med tidigare år (se Raninen & Nyström 2013). Den nya formuleringen med en längre tidsperiod genererar lägre nivåer, vilket är viktigt att ha i åtanke vid eventuella jämförelser med tidigare års undersökningar eller andra studier där frågan har en annan utformning. Jämförelseproblemen till trots har intensivkonsumtionen i riket, ändå tydligt minskat under 2000-talet.

Diagram 3a visar att andelen månatliga intensivkonsumenter i årskurs 9 var likartad för Region Kalmar län och riket (9 respektive 8 %). Könsskillnaderna var små både i regionen och i riket men med en något större andel intensivkonsumenter bland pojkarna i regionen.

Störst andel intensivkonsumenter uppmättes i kommunerna Emmaboda, Borgholm och Hultsfred på omkring 19 %, vilket alltså var mer än dubbelt så mycket som genomsnittet för regionen. Lägst andel uppmättes återigen i Oskarshamn (ca 3 %) och liksom för årskonsumtionen var det framförallt pojkarna i Oskarshamn som rapporterade en låg nivå (2 %).

I diagram 3b redovisas motsvarande resultat för gymnasiet. Andelen intensivkonsumenter var något högre bland regionens gymnasieelever jämfört med riket (24 respektive 20 %). Till skillnad från i årskurs 9 var könsskillnaderna större bland gymnasieeleverna. I regionen klassades 29 % av pojkarna och 18 % av flickorna som intensivkonsumenter. Skillnaderna var mindre i riket, även om samma mönster syns (22 respektive 17 %).

De kommuner i gymnasiet där den största andelen intensivkonsumenter uppmättes var Nybro och Mörbylånga (ca 28 %). I Nybro var det framförallt andelen intensivkonsumerande pojkar som var hög (38 %) medan andelen flickor låg närmare regionssnittet. Mönsterås var den kommun som hade lägst andel, vilket framförallt berodde på den låga andelen flickor som klassades som intensivkonsumenter (7 %).

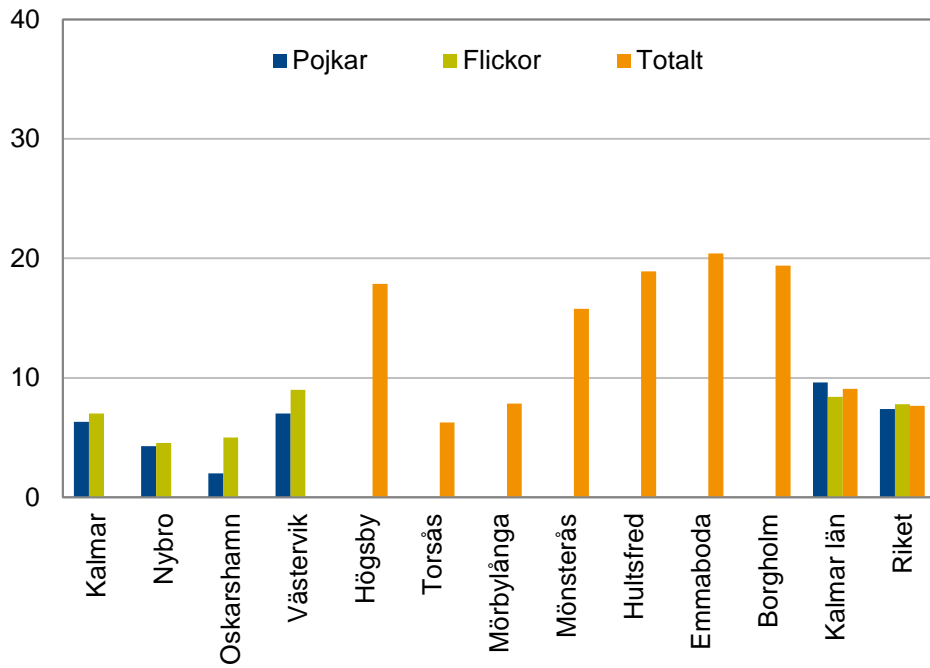

Diagram 3a. Andelen elever som intensivkonsumerat alkohol någon gång i månaden eller oftare i årskurs 9. Procent. 2019.

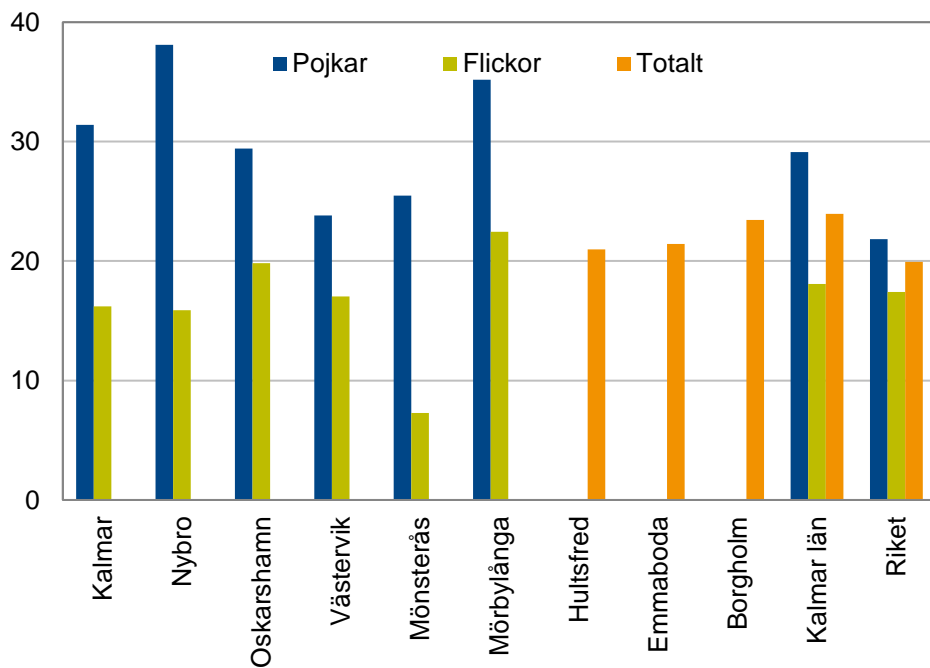

Diagram 3b. Andelen elever som intensivkonsumerat alkohol någon gång i månaden eller oftare i gymnasiet år 2. Procent. 2019.

Berusningsdebut

Ytterligare en kärnindikator i ANDT-strategin är andelen elever i årskurs 9 som uppgett att de berusat sig vid 13 års ålder eller tidigare. Även denna fråga ändrades vid formulärjusteringen 2012, men oavsett detta kan det ändå konstateras att andelen elever med tidig berusningsdebut tydligt sjunkit under 2000-talet. Att detta följs endast i årskurs 9 är dels för att minska risken för minnesfel men också för att denna årskurs täcker en något större andel av generationen, och ger därmed den bästa bilden av tidig debut.

Diagram 4 visar att andelen elever med tidig berusningsdebut inte skiljer sig nämnvärt vare sig mellan regionen och riket eller mellan pojkar och flickor. Cirka 5 % av eleverna svarade att de varit berusade vid 13 års ålder.

Mellan kommunerna syns emellertid större skillnader. Högst andel med tidig berusningsdebut återfanns i Torsås och Borgholm kommun där det var omkring dubbelt så vanligt som i hela regionen (ca 10 %). Minst vanligt var det i Oskarshamn och Mörbylånga (1 respektive 2 %). I Oskarshamn rapporterade inga pojkar alls tidig berusningsdebut.

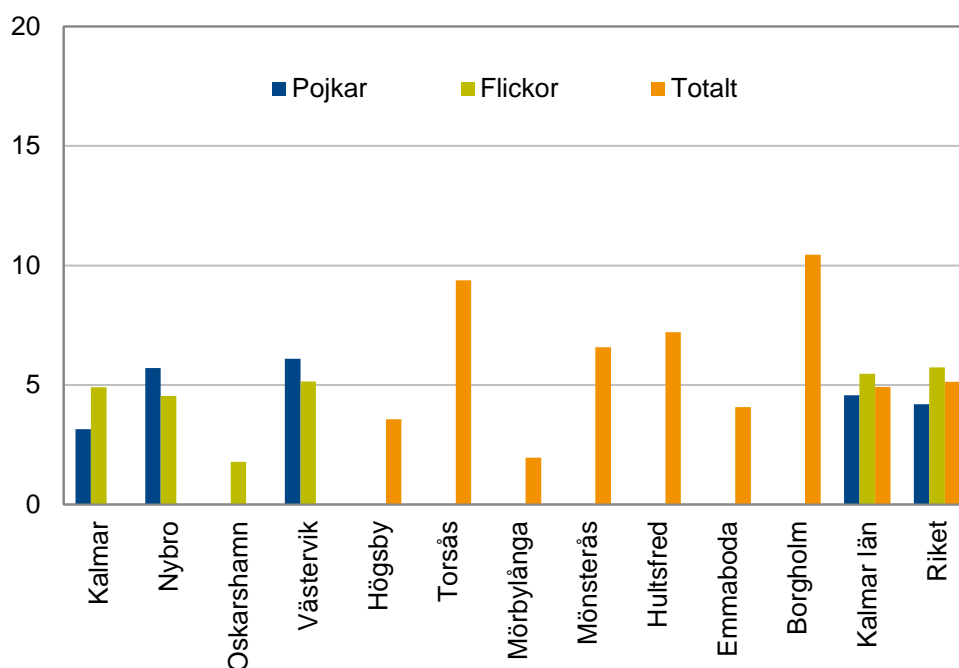

Diagram 4. Andelen elever som varit berusade vid 13 års ålder eller yngre i årskurs 9. Procent. 2019.

Anskaffningssätt

Såväl denna undersökning som flera andra studier har visat att många ungdomar dricker alkohol och att somliga dricker förhållandevis stora volymer. Med beaktande av de åldersrestriktioner som finns i den svenska alkohollagstiftningen ska det inte vara möjligt för dessa ungdomar att själva skaffa alkohol. Det är emellertid ett faktum att det på flera sätt går att få tag på alkohol även för ungdomar i förhållandevis låg ålder.

Skolungdomarna uppger att Systembolaget är den vanligaste ursprungskällan till den alkohol de dricker (Zetterqvist (red.), 2018, men se även Trolldal & Leifman, 2017). Av tabell 37 (se bilagorna 3 och 4) framgår vem som försett tonåringarna med alkohol som hade Systembolaget som ursprung. För Region Kalmar län var det vanligast bland niondeklassare att få tag på alkoholen via pojk-/flickvän/kompis eller kompis syskon (11 %), medan någon vuxen (ej förälder) som köpte ut kom på andra plats (9 %). Dessa alternativ var vanligast även i riket.

Tre kommuner uppvisade till viss del ett annorlunda mönster. I Torsås och Hultsfred var det vanligast att ha fått alkohol med lov av egna föräldrar, vilket även var det näst vanligaste sättet att få tag på alkohol i Mönsterås.

I gymnasiet var det vanligast att få tag på systembolagsdrycker via pojk-/flickvän/kompisar eller kompisars syskon i båda de geografiska områdena; alternativet nämns av 22 % i såväl regionen som i riket. Det var därefter ungefär lika vanligt att ha fått alkoholen med lov av egna föräldrar som att ha fått den via annan vuxen i såväl regionen som riket (ca 16 % i regionen och 14 % i riket). Detta mönster återfanns i samtliga kommuner i Region Kalmar län.

Narkotika

Med narkotika avses i Sverige de preparat som finns upptagna i Läkemedelsverkets föreskrifter om förteckningar över narkotika⁴. Där förekommer dels sådana medel som är föremål för kontroll enligt internationella överenskommelser (FN:s narkotikakonventioner), men även ett antal medel som enligt svenska bestämmelser ska betraktas som narkotika. Preparaten har olika egenskaper men gemensamt för dem är att de påverkar centrala nervsystemet.

För att mäta narkotikaanvändandet är två mått från skolundersökningen identifierade som kärnindikatorer i ANDT-uppföljningen: att ha använt narkotika någon gång, samt att ha använt narkotika under de senaste 12 månaderna (mäts sedan 2007). Under 2000-talet har resultaten gällande narkotikaanvändning fluktuerat utan att någon tydlig förändringsriktning kunnat avläsas i riket, vare sig i årskurs 9 eller gymnasiet år 2.

Skillnaden mellan livstids- och tolv månadersmättet är tämligen konstant inom båda årskurserna men större i gymnasiet än i nian, varför diagrammet begränsas till andelen som använt narkotika de senaste 12 månaderna. Genom åren har det inte uppmätts någon större skillnad i riket mellan flickor och pojkar vad gäller narkotikaprevalens i årskurs 9, medan gymnasiepojkar har redovisat mera omfattande erfarenheter jämfört med gymnasieflickor. Cannabis är den vanligaste narkotikan i årskurs 9 såväl som i gymnasiet.

I Region Kalmar län uppgav 5 % av niondeklassarna att de använt narkotika under de senaste 12 månaderna och i riket uppgick motsvarande andel till 6 % (diagram 5a). Andelen nior som använt narkotika var alltså tämligen likartad mellan regionen och riket. Inte heller några nämnvärda könsskillnader fanns i regionen medan pojkarna i riket låg på en något högre nivå än flickorna.

Fördelningen mellan kommunerna var förhållandevis jämn men vissa undantag fanns. I Borgholm uppmättes den högsta andelen niondeklassare som använt narkotika (7 %) medan lägst andel fanns i Oskarshamn (1 %). Nybro särskilde sig från övriga kommuner med en låg andel pojkar (1 %) medan flickorna låg klart över regionssnittet (8 %). I Kalmar kommun var det i motsats dubbelt så vanligt bland pojkarna jämfört med flickorna att ha använt narkotika (6 respektive 3 %).

⁴ <http://www.lakemedelsverket.se/overgripande/Lagar--regler/Lakemedelsverkets-foreskrifter---LVFS>
Datum: 2019-08-23

I gymnasiet var det 9 % i Region Kalmar län som uppgav att de använt narkotika de senaste 12 månaderna medan motsvarande nivå i riket var 13 % (diagram 5b). Könsskillnaderna var större i gymnasiet än i nian. I såväl regionen som i riket var det vanligare bland pojkarna att ha använt narkotika.

Högst andel som använt narkotika rapporterades av eleverna i Mörbylånga, Nybro och Västervik (ca 11 %). Av de kommuner som redovisas könsuppdelat var Västervik den enda som hade en lika stor andel flickor och pojkar som använt narkotika. I Kalmar och Oskarshamn var det å andra sidan omkring tre gånger så vanligt att ha använt narkotika bland pojkarna jämfört med flickorna. Lägst nivå uppmättes i Hultsfred på totalt 5 %.

Andelen elever i Region Kalmar län som använt narkotika någon gång i livet var 6 % i nian och 13 % i gymnasiet (se tabell 53 i bilaga 3 och 4). I riket var motsvarande andelar 7 respektive 16 %.

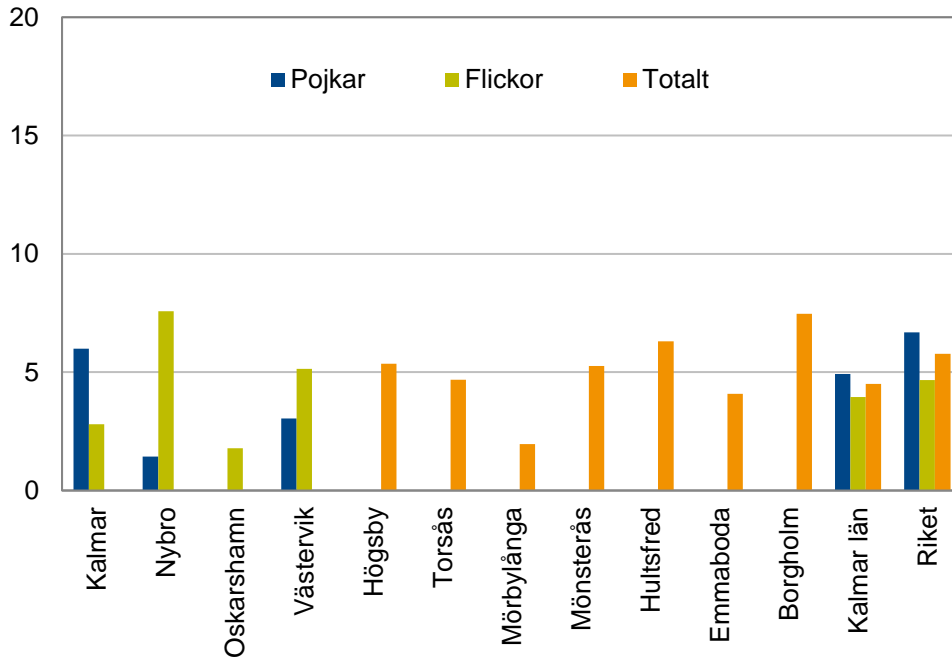

Diagram 5a. Andelen elever som använt narkotika de senaste 12 månaderna i årskurs 9. Procent. 2019.

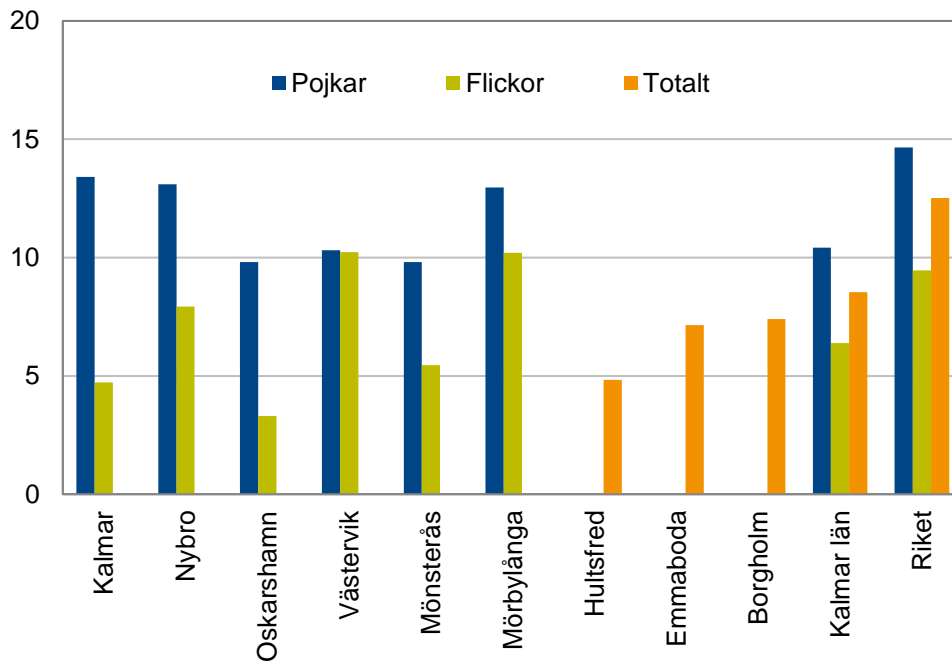

Diagram 5b. Andelen elever som använt narkotika de senaste 12 månaderna i gymnasiets år 2. Procent. 2019.

Anabola androgena steroider

Vad gäller dopning redovisas här, ett av de två prevalensmått från skolundersökningen som identifierats som kärnindikator i ANDT-uppföljningen: Att ha använt anabola androgena steroider (AAS) under de senaste 12 månaderna (mäts sedan 2012). Under 2000-talet har resultaten gällande användning av AAS legat på omkring 1 % i riket i båda årskurserna. I årskurs 9 har det dock skett en liten men statistiskt säkerställd nedgång i erfarenheten av anabola steroider skett mellan 2007–2018.

Normalt är det alltså ytterst få elever som uppger att de använt AAS och så även i årets undersökning. År 2019 var det omkring 1 % i såväl Region Kalmar län som i riket som uppgav årsprevalens av AAS och detta gäller för såväl nior som gymnasieelever (diagrammen 6a och 6b).

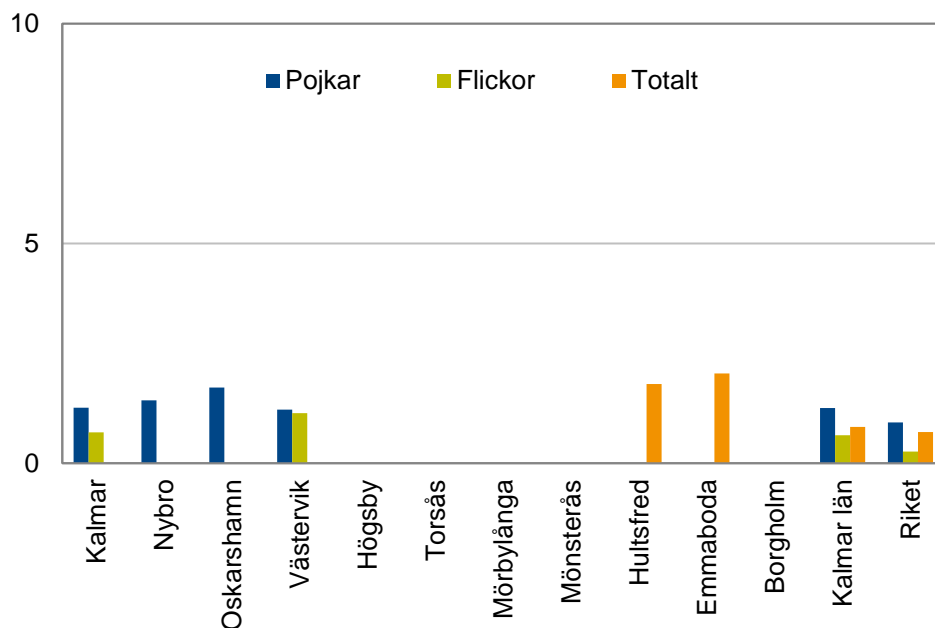

Diagram 6a. Andelen elever som använt anabola androgena steroider de senaste 12 månaderna i årskurs 9. Procent. 2019.

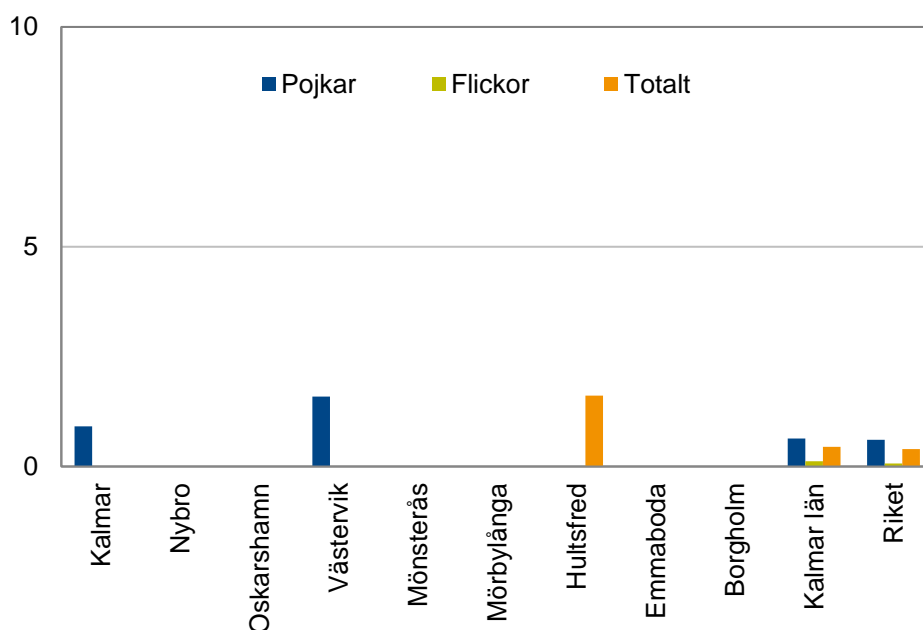

Diagram 6b. Andelen elever som använt anabola androgena steroider de senaste 12 månaderna i gymnasiets år 2. Procent. 2019.

Tobaksanvändning

För tobak har tre olika mått identifierats som kärnindikatorer i ANDT-uppföljningen: Att vara rökare, att vara snusare samt att ha tobaksdebuterat vid 13 års ålder eller tidigare (i årskurs 9).

Rökare

Som rökare räknas de elever som dels uppgett att de har rökt under de senaste 12 månaderna och dels svarat att de fortfarande röker. Detta skiljer sig mot perioden före 2012 då det inledande 12-månadersfiltret saknades. Förändringen med den något snävare definitionen gör att rikets tidsserie över rökare brutits. Trots detta kan det konstateras att rökningen har minskat på nationell nivå i årskurs 9 under hela 2000-talet. Också bland gymnasieeleverna syns en nedgång men huvudsakligen under de senaste åtta åren.

I diagram 7a presenteras andelen rökare. Bland niorna i Region Kalmar län var det 10 % av pojkarna och 14 % av flickorna som klassificerades som rökare. Motsvarande siffror för riket var 8 respektive 12 %. Det var vanligare att röka ibland eller på fest än att röka dagligen/nästan dagligen i såväl regionen som i riket.

Högst andel rökare uppmättes i Emmaboda (22 %), Hultsfred (19 %) och Borgholm (18 %), men även flickorna i Nybro och Västervik låg på högre nivåer än flickorna i hela regionen. De kommuner som rapporterade klart lägst nivåer av rökning var Mörbylånga och Oskarshamn (2 respektive 4 %).

Jämfört med niorna var det vanligare med rökning bland gymnasieeleverna (diagram 7b). Totalt sett var det ca 25 % av eleverna i Region Kalmar län som rökte vilket var något högre än i riket (20 %). Det var ungefär lika vanligt att röka bland pojkarna och flickorna i såväl regionen som i riket. Även i gymnasiet var det vanligare att röka ibland jämfört med dagligen/nästan dagligen.

Bland gymnasieeleverna var det vanligast att röka i Emmaboda och Mörbylånga (ca 30 %). Sett till enbart pojkarna rapporterades emellertid högst nivåer i Västervik (33 %). Minst vanligt var det att röka i Mönsterås (19 %), och det gällde såväl pojkarna som flickorna.

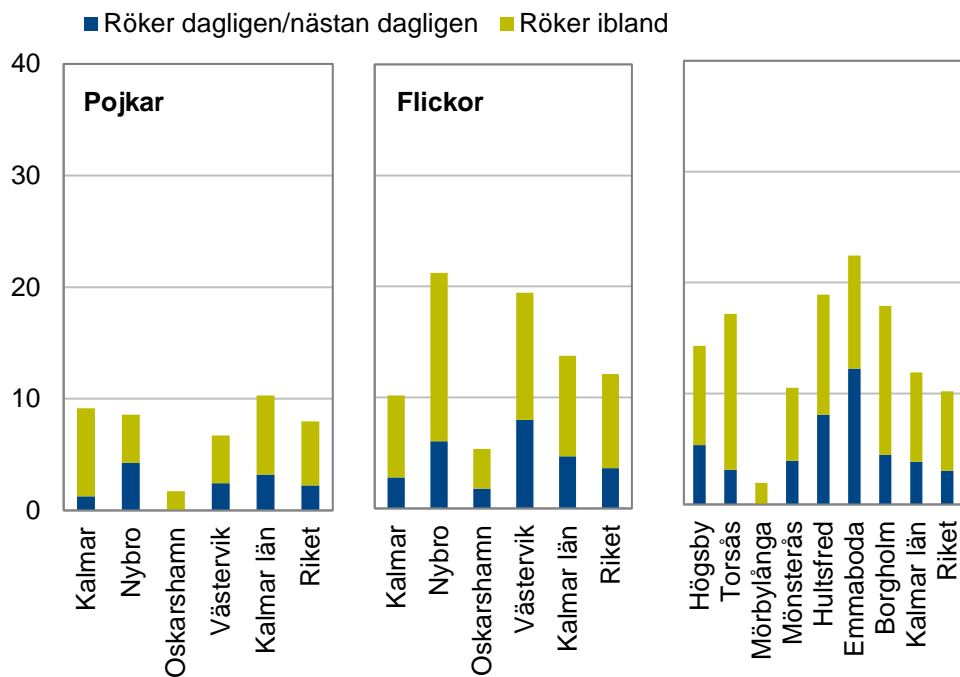

Diagram 7a. Andelen elever som röker i årskurs 9. Procent. 2019.

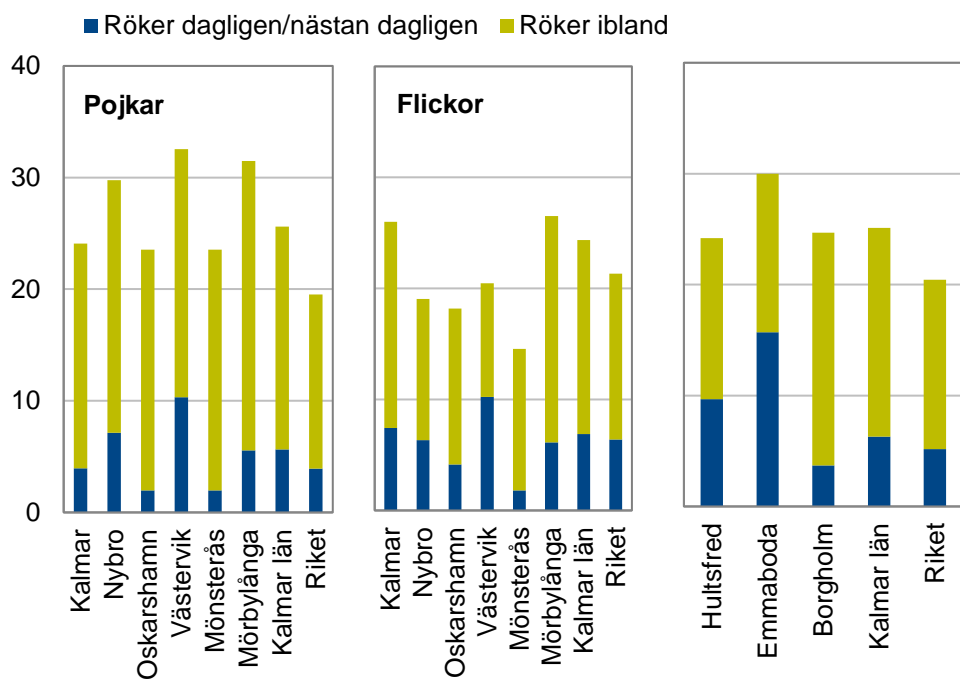

Diagram 7b. Andelen elever som röker i gymnasiet år 2. Procent. 2019.

Snusare

Även begreppet snusare omdefinierades i enlighet med ANDT-indikatorerna och den nya definitionen följer samma mönster som för rökare, det vill säga att endast de som svarat att de snusat under de senaste 12 månaderna och svarat ja på följdfrågan om man fortfarande snusar räknas in. Liksom för rökningen ledde förändringen till tidsseriebrott men det kan ändå noteras att snusningen har minskat något under 2000-talet, även om nedgången har stannat av de senaste sju åren.

I diagram 8a redovisas andelen elever i årskurs 9 som snusar. I Region Kalmar län klassificerades 16 % av pojkarna och 3 % av flickorna som snusare. I riket var motsvarande värden 13 % respektive 3 %. Pojkarna i regionen snusade alltså i något större utsträckning än pojkarna i riket.

Emmaboda var den kommun som hade högst andel snusare (20 %) medan Oskarshamn särskilde sig mest åt motsatt håll. I Oskarshamn var det pojkarna som rapporterade betydligt lägre nivåer (3 %) än regionssnittet bland pojkarna, medan flickorna i kommunen låg något över (5 %). Även i Västervik och Mörbylånga rapporterade gymnasieleverna lägre nivåer av snusning (ca 6 %).

Jämfört med nian var snusning mer än dubbelt så vanligt i gymnasiet (diagram 8b). I gymnasiet var det 30 % av pojkarna och 10 % av flickorna i Region Kalmar län som snusade medan motsvarande värden för riket var 22 % respektive 10 %. Bland gymnasiepojkarna var snusning alltså betydligt vanligare i regionen jämfört med i riket.

Vanligast var snusning i Mörbylånga och Hultsfred kommun (29 %). I jämförelse mot regionen i sin helhet var snusning särskilt vanligt bland flickorna i Mörbylånga (16 %), även om samtliga uppgav att de endast snusade ibland. Lägst andel uppmättes i Oskarshamn och Mönsterås. Till skillnad från rökningen var daglig/nästan daglig användning vanligare bland snusarna både i årskurs 9 och gymnasiets år 2.

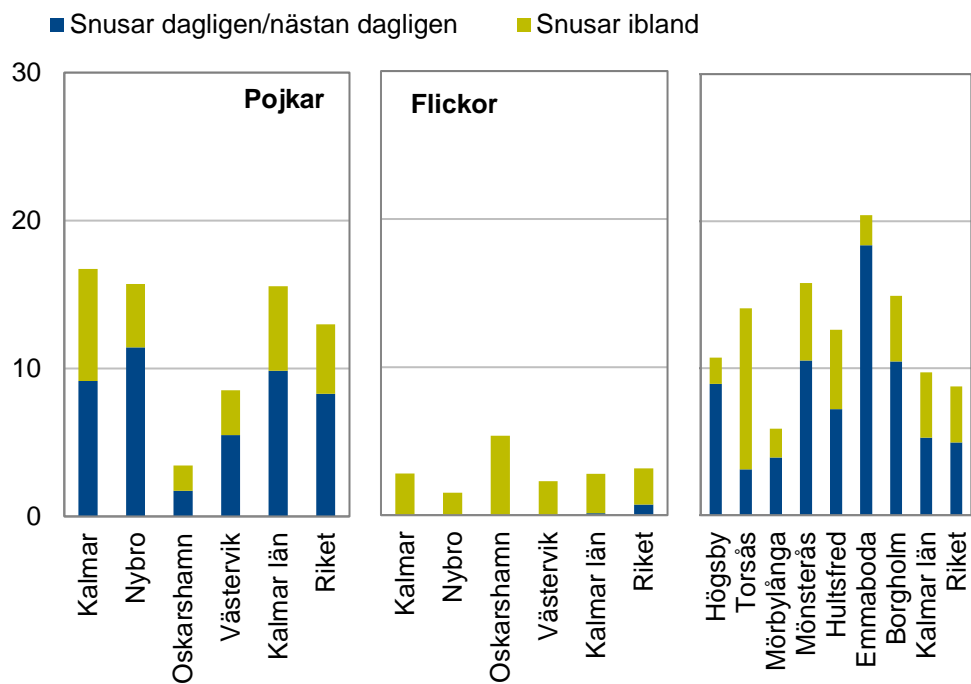

Diagram 8a. Andelen elever som snusar i årskurs 9. Procent. 2019.

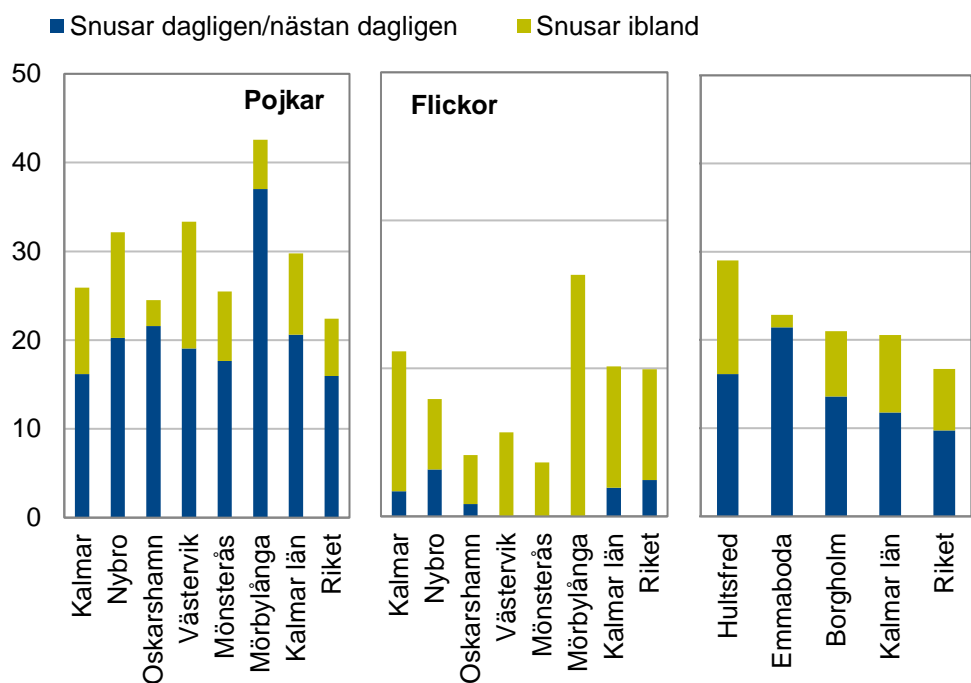

Diagram 8b. Andelen elever som snusar i gymnasiets år 2. Procent. 2019.

Tobaksdebut

Även debutåldern för tobaksanvändning bevakas i ANDT-strategin. För att få en sammanfattande bild av tobaksdebuten följs andelen som var 13 år eller yngre första gången de rökte en cigarett eller snusade. Detta görs endast i årskurs 9, av samma anledning som gäller för berusningsdebut, nämligen för att minska risken för minnesfel men också för att den årskursen täcker en något större del av generationen. Snusning infördes som debutfråga 2010 och sedan dess har andelen niondeklassare i riket med tidig tobaksdebut halverats.

Av diagram 9 framgår andelen niondeklassare med tidig tobaksdebut. Resultaten visar att 13 % av niorna i Region Kalmar län hade använt tobak vid 13 års ålder eller tidigare, vilket var ungefär samma nivå som i riket (12 %). Det var något vanligare med tidig tobaksdebut bland pojkarna jämfört med bland flickorna i såväl regionen som i riket.

Skillnaderna mellan kommunerna var emellertid större. Emmaboda och Borgholm var de kommuner som uppmätte högst nivåer av tidig tobaksdebut (27 respektive 24 %) medan det var minst vanligt i Oskarshamn och Mörbylånga (ca 5 %).

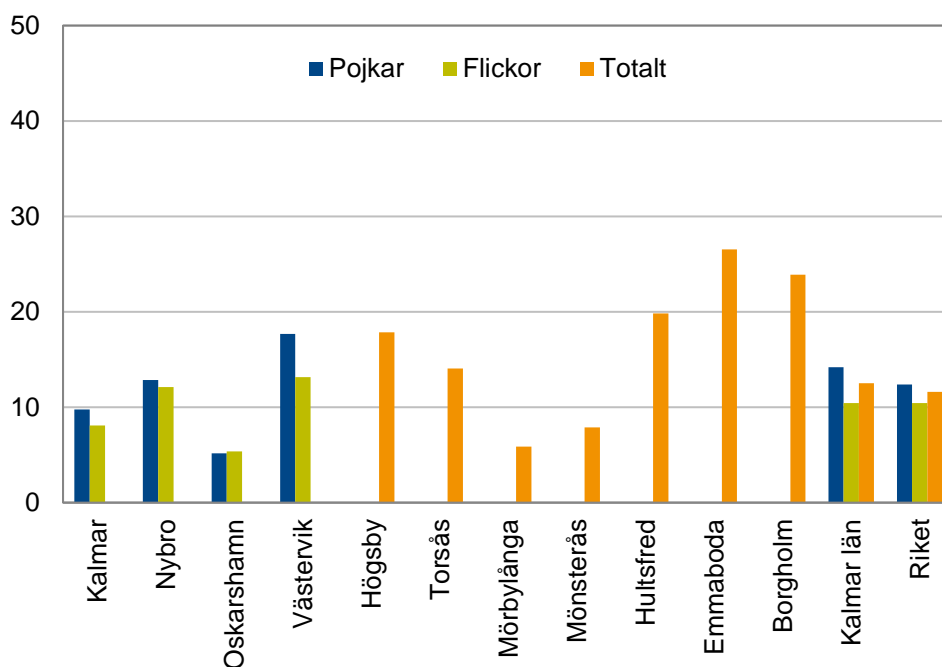

Diagram 9. Andelen elever som använt tobak vid 13 års ålder eller yngre i årskurs 9. Procent. 2019.

Sammanfattning

Läget i Region Kalmar län 2019

Syftet med denna rapport är att redovisa resultaten från undersökningen av ANDT-erfarenheter, som genomfördes under våren 2019 i årskurs 9 och gymnasiet år 2 på uppdrag av Region Kalmar län. Ytterligare ett syfte är att jämföra dessa resultat med den nationella skolundersökningen från samma år. För att ge en lättöverskådlig sammanfattning av hur ANDT-erfarenheterna i Region Kalmar län ser ut i jämförelse med riket redovisas för årskurs 9 sammanfattande resultat för 7 kärn-ANDT-indikatorer samt för årskonsumtion av alkohol i diagram 10a. Motsvarande information för gymnasiet redovisas i diagram 10b, förutom att indikatorerna gällande berusnings- och tobaksdebut ej ingår (av skäl som tidigare förklarats). Ingen könsuppdelning görs men om könsskillnaderna är betydande påtalas detta.

Sammantaget uppvisar eleverna i Region Kalmar län och riket relativt likartade ANDT-erfarenheter i årskurs 9 (diagram 10a), även om eleverna i regionen till vis del rapporterade mer omfattande alkohol- och tobaksvanor. Framförallt var det pojkarna i regionen som uppvisade mer omfattande erfarenheter av alkohol och snus jämfört med pojkarna i riket.

Det finns emellertid större skillnader mellan kommunerna i Region Kalmar län. Till viss del varierar det i vilka kommuner som mest omfattande ANDT-erfarenheter finns, men vissa mönster går att urskilja. Emmaboda, Borgholm och Hultsfred låg oftare på den högre delen av skalan medan Oskarshamn och Mörbylånga oftare återfanns på den lägre delen av skalan.

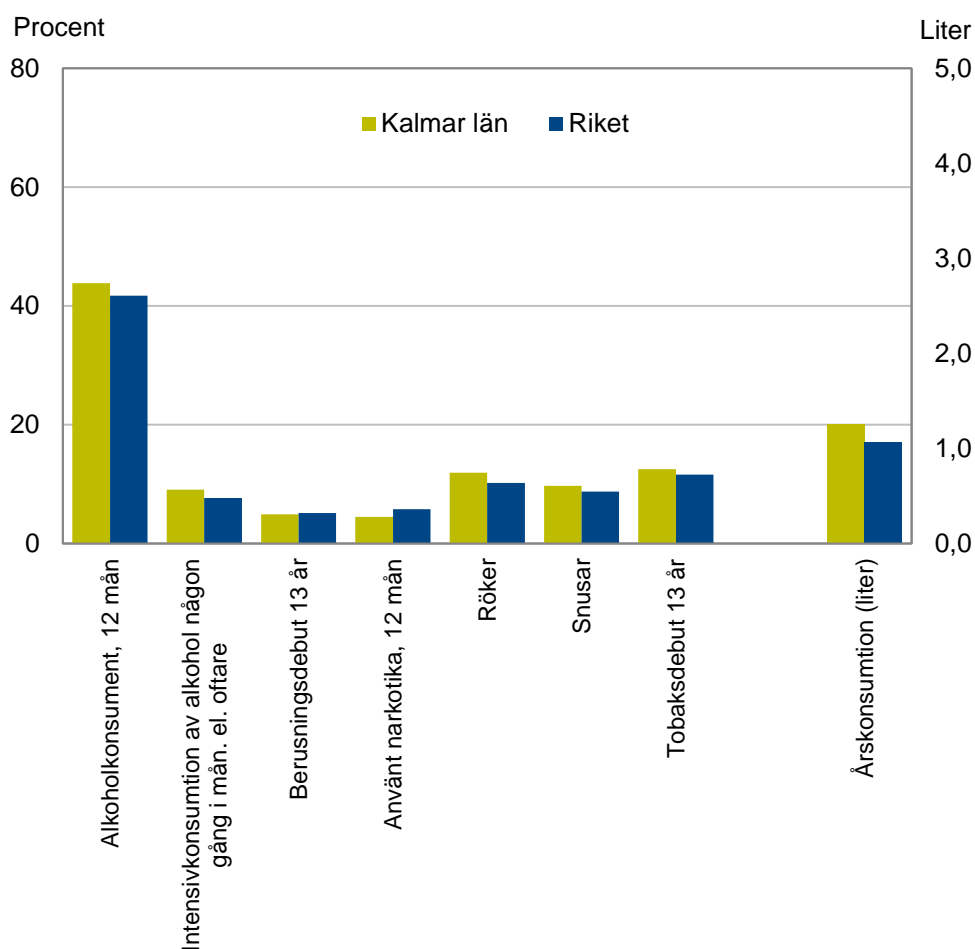

Diagram 10a. En jämförelse mellan Region Kalmar län och riket för 8 ANDT-mått i årskurs 9. 2019.

I gymnasiet rapporterade eleverna i Region Kalmar län mer omfattande konsumtionsvanor än eleverna i riket på majoriteten av ANDT-måtten (diagram 10b). Att ha använt narkotika de senaste 12 månaderna var det enda beteendet som var mindre vanligt i regionen jämfört med riket. Framförallt var det årskonsumtionen som var högre i regionen. Liksom i nian beror skillnaderna främst på att gymnasiepojkar i Region Kalmar län rapporterade en mer omfattande alkohol- och tobakskonsumtion än pojkarna i riket.

Även i gymnasiet fanns det förhållandevis stora skillnader mellan kommunerna i regionen. I motsats till niondeklassarna låg gymnasieleverna i Mörbylånga på den högre delen av skalan på ett flertal ANDT-mått medan Mönsterås oftare återfanns på den lägre delen av skalan. I övrigt varierade det i vilka kommuner som de mest omfattande ANDT-erfarenheter återfanns.

För samtliga jämförda ANDT-indikatorer ökar konsumtionen mellan nian och gymnasiet såväl i Region Kalmar län som i riket och ofta fördubblas beteendets omfattning.

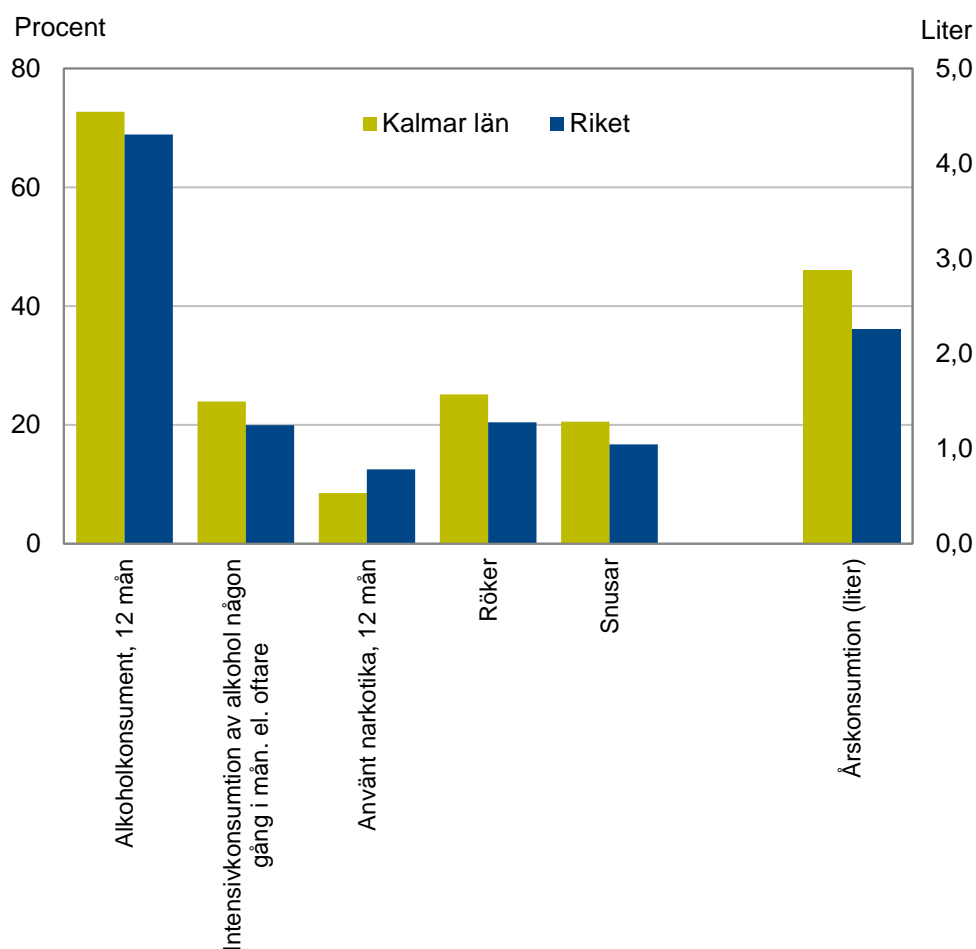

Diagram 10b. En jämförelse mellan Region Kalmar län och riket för 6 ANDT-mått i gymnasiets år 2. 2019.

Utvecklingen i Region Kalmar län 2015–2019

Kalmar län har beställt undersökningar av ANDT-läget i årskurs 9 och gymnasiets år 2 från CAN även 2015 och 2017, då inom arbetet med ILFA⁵. I diagram 11a presenteras utvecklingen 2015–2019 för niondeklassarna. Som framgår av diagrammet finns ingen entydig trend över tid för de olika ANDT-måtten. En tydlig nedgång syns emellertid för årskonsumtionen som har gått från 1,6 liter år 2017 till 1,3 liter 2019. Den enda indikatorn som uppvisar en tendens till ökning är andelen snusare som har gått från 6 % år 2015 till 10 % 2019. Övriga ANDT-mått har inte förändrats mer än någon enstaka procentenhet under perioden.

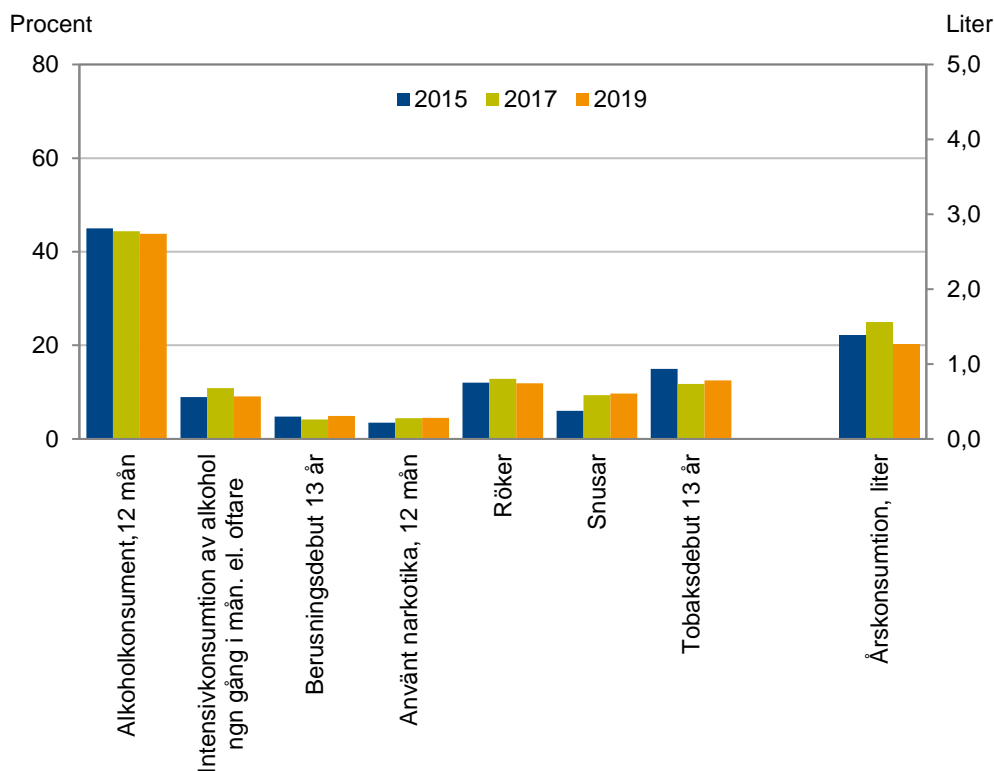

Diagram 11a. Utvecklingen för 8 ANDT-mått i årskurs 9 i Region Kalmar län. 2015–2019.

⁵ Indikatorsbaserat Lokalt Förebyggande Arbete.

I gymnasiet syns tydligare skillnader över tid (diagram 11b). Samtliga presenterade ANDT-mått, med undantag av snusning, har minskat mellan de senaste två mätningarna. Särskilt tydligt är det för de tre indikatorerna som mäter alkoholkonsumtionen; andelen alkoholkonsumenter minskat med sju procentenheter och årskonsumtionen med en halv liter ren alkohol. Andelen som röker har succesivt minskat från 30 % 2015 till 25 % 2019. Till viss del syns även en minskning av andelen som använt narkotika de senaste 12 månaderna men det rör sig om endast 2 procentenheter. Andelen som snusar ökade däremot med 6 procentenheter mellan första och sista mätningen.

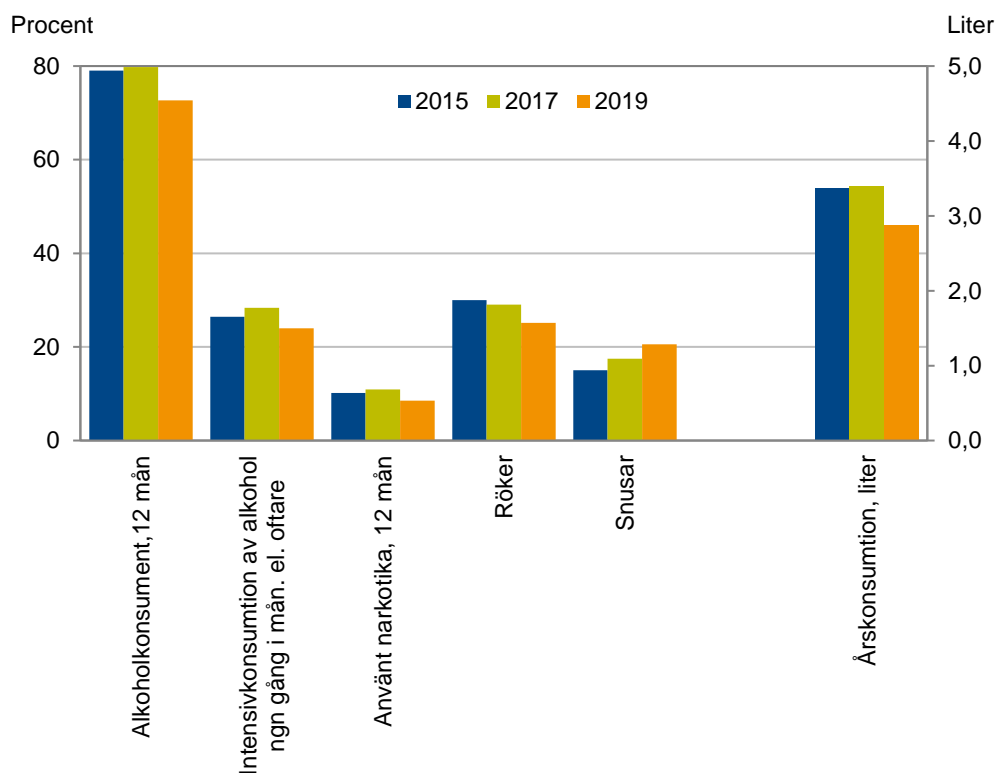

Diagram 11b. Utvecklingen för 6 ANDT-mått i gymnasiets år 2 i Region Kalmar län. 2015–2019.

Sammanfattande avslutning

I anslutning till 2019 års rikstäckande undersökning av skolelevers drogvanor beställde Region Kalmar län en totalundersökning i årskurs 9 och gymnasiet år 2. Beställningen omfattade ett dataunderlag för samtliga kommuner utom Vimmerby.

De allmänna representativitets- och tillförlitlighetsproblem som nämnts tidigare i rapporten bör naturligtvis beaktas vid tolkningen av dessa resultat. Eftersom enskilda siffror endast bör ses som en storleksordning på konsumtionen är det mer meningsfullt att jämföra olika grupper (kön, kommuner, etc) än att dra slutsatser utifrån enskilda frekvenser. Värt att återigen betona är att inte dra för långtgående slutsatser vid små differenser eftersom att de oftast inte är signifikanta.

CAN:s standardprocedur för datainsamlingens genomförande har följts utan några kända avvikelser. Särskilt positivt var att klassbortfallet var lägre i Region Kalmar län jämfört med i riksundersökningen, framförallt i gymnasiet. Även elevbortfallet var något lägre i regionen än i riket. Sammantaget pekar allt på en väl genomförd datainsamling som genererat data av god kvalitet för regionen.

Referenser

Andersson B & Hibell B (1993). *Skolelevers drogvanor 1993*. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Gripe I (2013). *Så görs CAN:s skolundersökning. En genomgång av praktiskt genomförande och metodologi*. Rapport 135. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Socialdepartementet (2013). Uppföljning av regeringens alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobaksstrategi: förslag på indikatorer avseende de prioriterade målen i strategin. Rapport 2. Stockholm: Regeringskansliet.

Socialdepartementet (2016). *En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken 2016–2020*. Regeringens skrivelse 2015/16:86. Stockholm: Regeringskansliet.

Trolldal B & Leifman H (2017). *Alkoholkonsumtionen i Sverige 2016*. Rapport 167. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Raninen J & Nyström S (2013). *Reviderad enkät 2012. En analys av resultatskillnader*. Rapport 134. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Zetterqvist M (red.) (2018). *Skolelevers drogvanor 2018*. Rapport 178. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning

Box 70412, 107 25 Stockholm
www.can.se, info@can.se, 08-412 46 00
Organisationsnummer 802000-5461